

**Sudoris anglici exitialis, pestiferique morbi ratio, praeservatio et cura /
[Joannes Nidepontanus].**

Contributors

Nidepontanus, Joannes, active 1529.
Fries, Lorenz, approximately 1490-1531.

Publication/Creation

[Strassburg] : [J. Knoblauch], [1529]

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/px37h266>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

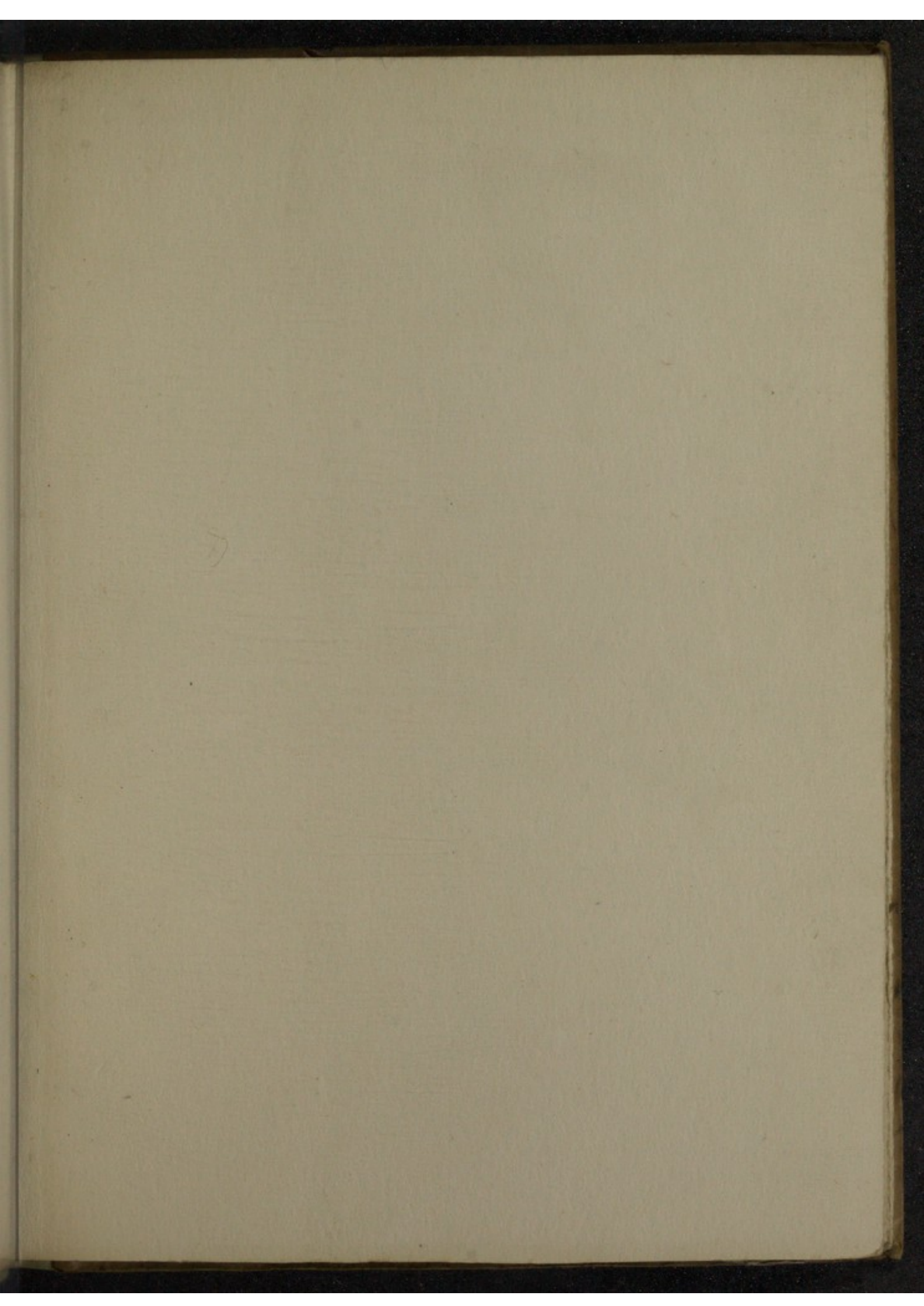

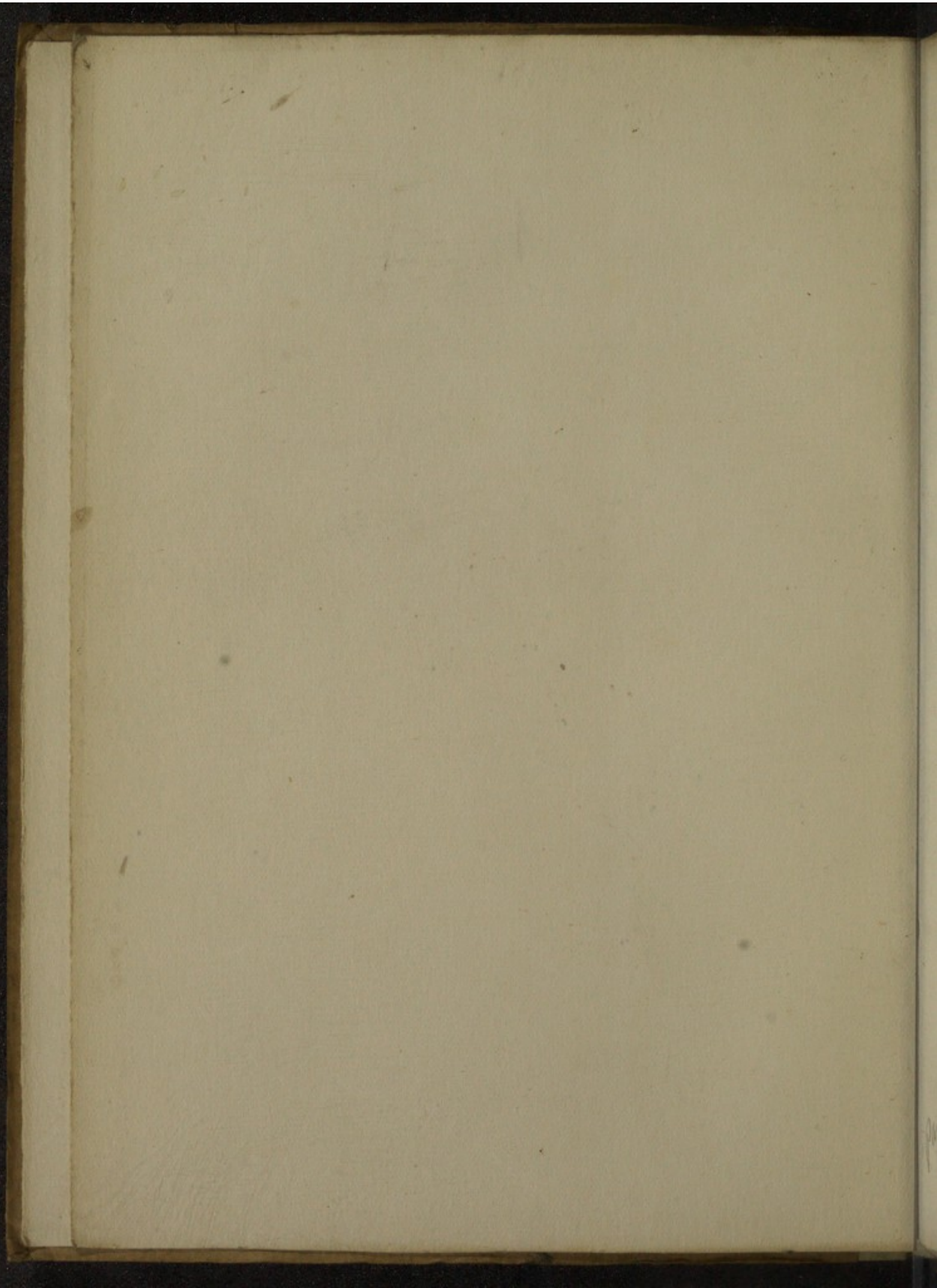
Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

G.X.C

16

4542/B

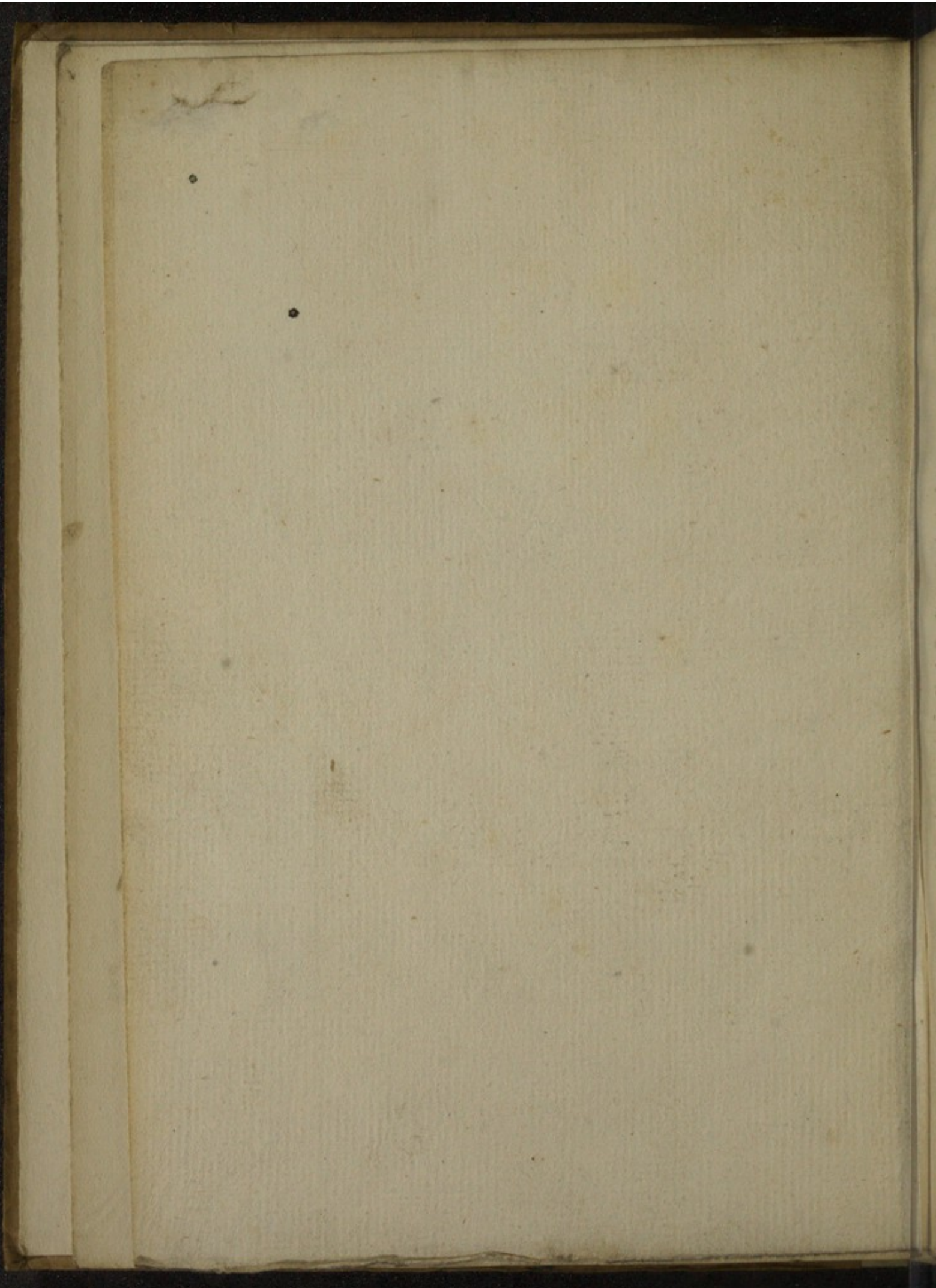

65.21

30227

Payne
12/7/11

SVDORIS AN=
glici exitialis, pesti=
fericę morbira=
tio, præserua=
tio, & cura,
Ioãne Ni=
depon=
tano,
&
Lauren=
tio Frisio,
inçlytę ciuitatis
Meteñ. Medicis
auctõribus, præcipiti
calamo conscripta.

ARGENTORAT. in ædibus Io. Knoblauchii
iunioris, Anno Christi, 1529.

REVERENDISSIMO IN CHRIS-
to Patri ac Domino, Dño Guilelmo Episcopo Argen-
torateñ. Alsatiae Lantgrauio, Ioannes Nideponta-
nus, & Laurentius Frisius Medici inclytę ciui-
tatis Metensis, sese humiliter cōmendāt.

¶ Accēpimus nuper literas tuas, reuerendis. Pater, quibus exhor-
tabaris, ut collato ocio, de atroci, immaniq; morbo, qui iamiam Man-
liano quasi imperio (sub uulgato Sudoris Anglici nomine) inferioris
Germaniae ciuitates, oppida, & pagos miserrime trucidauit, innume-
ramq; plebem sua uiolentia pernecauit, aliquid differeremus: uideli-
cet, quisnam esset is morbus, & unde exurgeret, quibus etiam pellen-
dus remedijs: ne sana afficeret corpora, affectaq; dereliqueret, Cupi-
entes igit̃ reuerendissimae Paternitati tuae, ob praeclearissimas tuas uir-
tutes, ualidissimas animi dotes, clementiam atq; humanitatem (qui-
bus nos & tractare & suscipere solitus) obtemperare atq; morem ge-
rere, id quod iniunxisti, pro uirili nostra aggredimur: ne (quod pro-
cul absit) tua uideamur aspernere mandata. Fatemur tamen, negoci-
um illud eruditius postulare ingenium, q̃ de caliginosa crassaq; possi-
mus polliceri Minerua: praefertim, cum nobis constet, tuam R. P. per-
docto atq; spectatae eruditionis uiro, tum philosopho, tum medico,
communitam, quem etiam lucubrationum nostrarum censorem ro-
gamus, atq; iudicem constituimus. Hunc enim primum a R. P. tua
de hac re interrogatum minime ambigimus. cum nulli certius fiden-
dum, q̃ huic, cui corporis tui cura cōmissa, & qui assidua meditatio-
ne faciem tuam contemplatur. Quanta autem R. P. tua prudentia sit
praedita, facile contuēdum: cum saeuos conaris auertere ictus, priusq̃
intoxicata iacula seriant, potissima artis medicae ope, quae (ut Aristo-
teles de regimine Principum docet) sanitatem studet conseruare con-
filio, quod futurorum oculus esse perhibetur. Et hac de causa homi-
ni a natura tributum, ut se, uitam, corpusq; tueatur, declinetq; ea
quae nocitura uideantur. Quod licet multis uideatur incongruum:
cum in hisce laetalibus malis, diuinum existiment, ob uitae nostrae de-
licta, grassari furorem. Quorum opinionibus amice respondēbimus,
ubi his quae narrabimus pias aures aecommodabunt. Accipe igitur
Praesul reuerēdissime, haec quae tibi ex antiquorum traditionibus, ex-
perientiaq; nostra, aduersus furiosum hostem parauimus arma, qui-
bus Deo opt. max. fauente, Lemniam manū, Palladio accinctus cly-
peo, facile in fugam conuertes: neq; tibi solum, uerumetiam mal-

is prædicaberis profuisse, cum in publicum ibunt quæ in hoc
Libello congestimus. Sumus tamen præsci, calumniato-
rum conuitia minime posse effugere: quorum tela,
minus mollissima purpura abhorremus, cum
tua simus auctoritate fulciti. Vale ex
Diuoduro, Sole. 29. Libræ gradum
permeante. Anno 1629.

¶ Quid sit ægritudo hæc, & quod nomen
mereatur. C A P. I.

QVAM QVAM satis notū sit, quod
nomē perniciosus is morbus mereat,
plusq; ad sophistas pertineat, ut Gale Galenus,
nus inquit prædictiōm. iij. cōmento
xv. q̄ ad medicos de nominib. disceptare, uulgi tam-
en ut soluatur. contētio, quod hunc miraculum existi-
mat, ut Plinius refert lib. vii. cap. liij. cum mortes agat Plinius.
repentinas, raroq; antea uisas, paucis placuit adnota-
re quo uocāndus sit nomine heluo ille, antropophagus
omniū uoracissimus. Pestilentia nomē eius est: quod
ex Pestilentia diffinitione patet circumqua; . Inquit
enim Hali abbas libro theoricæ dispositionis regalis Hali.
quinto, capite undecimo,

Pestilentia est morbus multiplex, & subitus, uno
tempore multis hominibus cōmunis. Hac diffinitiōe
clare constat, hunc nil aliud, nisi Pestilentia fore. cum
non solum is, qui apostemata, bubonesq; sub ascillis,
inguinibus, alijsq; locis solet excitare, eisdem uitiatos,

A ij

quartam prope diem plærumq; interimere, Pestifentia sit uocitandus, uerum quidē omnis qui sese subito multis hominibus ingerit. Quod etiam probat *Constantin,* Cōstantinus in Pantegni cap. ix. cum infinitas pene enumerat ægritudines pestiferas, ex aëris putredine prouenientes, inter quas Sudoris etiam meminit alieni, insoliti, atq; nimium excessiui: qui hisce diebus, Anglicus Sudor, nomen sortitus est. Quod lucidius constabit, si ea quæ de causis dicemus, diligenti oculo perspexeris.

Aristoteles. **C** De causis huius morbi. CAP. II.
 V M Q V E, Philosopho testante de rerum effectibus, nihil apte sit pronuciandum, si causæ eorundem ignorentur, necessum erit, anteq; quicq; aduersus hunc morbum tentemus, causas eius exactissime perquiramus. Quod ut magis reddatur perspicuum, animaduertendū, causam apud medicos (*Auicenna* principe. ij. fen primi canonis dicente) id esse, quod primo est, & ex quo prouenit inuentio alicuius dispositiōis in corpore humano, & eius fixio. Quæ uerba si sane interpretamur, trinam huius mali causam nobis insinuant. Primitiuam uidelicet, antecedentem, & coniunctam. Primitiuam huius exitialis morbi causam astra inferunt, quæ eorum motibus, locationibus, radiationibusq; diuersis, aërem a naturali qualitate immutarunt: neq; solum in putredinem, quæ tamen magnam illius stupendæ cladis uim obtinet, uerumetiam innoxiam, atque humano

generi hostilem substantiam, peruerterunt. Quod si quido constat, si stellarum cursus oculis contemplamur apertis. Sole enim arietem intrante, Luna magni orbis domina, cum Sole domino signi magnæ profectiois, in sexta cœli parte, mobiliq; signo locata, morbos minatur igneos, acutissimos, atq; præcipientes. Lœtales autem, propter Saturnū, magnæ conjunctionis anni, M. D. xxiii. dominum, qui sua malicia anno nostro, octauum cœli domicilium, mortis indicatium, occupauit. Quid illa portendāt, ex Ptolomei ^{Ptolomeus} Quadripartito, Albumazarq; agnoscendū est: ^{Albuma-} quorū sententias adducere nimis prolixū foret: cū ^{zor.} modo non astrologos, sed medicos agamus. Nolumus etiam nauseam parere male oculatis quibusdā Medicis, qui Astrologiæ suffragia omnino damnāt, ^{Astrologia} atq; execrantur: cum tamen sine ea uix possit perfistere medicus. ut Hippoc. noster fatetur lib. de aere ^{Hippoc.} & aqua, cum inquit. Astronomia non est minima pars medicinæ. & Galenus. iij. libro de diebus creti ^{Galenus.} eis cap. vij. Medici astronomiam ignorantes, corruptores uocandi sunt. Rasis. ij. parte continentis. Sci ^{Rasis} at medicus astrorum scientiam. Omnesque antiqui eisdem potiuntur sententijs: quibus & docti moderni assentiunt. Anthonius Guainerius celeberrimus ^{Guainerig.} medicinæ scriptor, tractat. de Peste. differentiā prima cap. ij. inquit. Volens futuram prædicere Pestē, aut præsentem agnoscere, necesse est, ut planetarum, stellarumq; uires, & regionum proprietates agnoscat.

Sauanaro - Eandem profert sententiam Sauanarola. Gentilis itē
la. Gētilis super prima quarti. tract. iiii. Auicēnæ. Et quod ma
Scotus. gis obfirmat. Scotus ille theologorum subtilis magi
ster lib. ij. dist. xiiiij. quest. iij. Medicum astrorum sci
entia expertem quasi inutilem refutat. Sed ne diuti
us ab instituto disgrediamur, propter eos, qui non
Aesopum apte contriuere, incongruas temporū qua
litates, ex Astrorum scientia caussatas, præcipuam hu
ius mali caussam, indubitanter assignamus. cū uisum
cunctis fuerit, q̄ pluuiosa, crassa, nimbosa, atq; incō
Aristoteles. stans æstatis extiterit aura. Quam consyderans Ari
stot. problematū prima seccionē. xxi. ænigmate, An
nus, inquit, erit pestilens, cum sol multum uaporis
de terra excitat, & reuersus in pluuiam uertit, quare
terram madescere necessarium. Fit igitur, ut quasi lo
cis palustribus, grauibusq; proinde habitetur, & cor
pora multis redundant excrementis, unde ægrotan
di materiam consequuntur. Quam caussam etiā A
uicenna noster assignat quarto libro de Peste. Et re
liquum, ac potissimum putrescentis aeris indicium,
Hippoc. ut **H I P P O C R A T E S** tertio libro epi
demiarum docet, Austrini uentus, tota æstate cli
ma nostrum suis flatibus occupauere. Secunda autē
em caussa, quam medici antecedentem uocant, inor
dinata est ratio uictus, nil nisi crapulā atq; ebrietatē
Socrates. persuadens. Nemo est, qui cum Socrate sentiat, qui
comedebat ut uiueret: nos uero qui alterum nō co
limus Deum præter Yentrem, ut comedamus, biba

musq; natos existimamus, dies noctesq; ingluuiei ac
 commodamus. Nemo est qui sanus esse contendat:
 adproperant patri & iuuenes, claudicantes senes ab
 esse nolunt, accedunt Sacrificuli una cum militibus,
 Principes cum rusticis, ac tenerum quod peplo ue-
 latur genus, crapulae castra accelerat: ut nec mirum,
 si nec inguinis, nec capitis, ut Iuuenalis Satyra septi- Iuuenalis.
 ma, discrimina sciat. Nemo est, cui placeat sobrietas.
 Eo igitur euenit, ut rara, uix quoque antea uisa ori- Iuuenalis.
 ant pericula, naturae etiam uires indies atq; indies ma-
 gis debilitentur: ex quo in corporibus nostris crudi,
 incoctiq; humores, nutritiuae uirtuti inutiles, relin-
 quantur: qui ultra modum aceruati, putredini po-
 stea maxime efficiuntur obnoxij. ut Galenus de dif- Galenus.
 ferentijs Febrium attestatur. Et hac de causa, crude-
 lius arripuit haec clades inferioris Germaniae quam
 aliarum nationum incolas. Nam apud illos maxi-
 mo datur honori quotidiana ebrietas, & qui maio-
 ra nouit pocula euacuare, is primatum praeter ceteris de-
 fert. Tertia causa quae a medicis coniuncta appel-
 lat, est aer putridus per canales gutturis attractus, mi-
 xtus primum cum spiritibus, quos & primum corrumpit: de-
 mum uero sua putredine atq; qualitate uenenosa, hu-
 mores cordis destruit. ut Gentilis loco superius allega- Gentilis.
 to pulchre enarrat. Cor enim continua indiget euentati-
 one, ideoque necessum, ut aerem per canales pulmonis at-
 trahat: qui si mundus, ac clarus extiterit, tales etiam spi-
 ritus generabit: si putridus, toxicus ac malus, confu-

miles etiam spiritus producit. Sed quæ uera, quæ de morbi causis protulimus, paucos tamen nobis credituros præscimus: cum plerumque & docti & indocti, tanta sint superstitione concitati, ut hunc morbum diuina ultione, propter scelera nostra, ab alto ad terram dimissum arbitrentur. Quod tamē, si recte credimus, longe erroneū est: cum Dominus benignus sit ingratibus & malis, Lucæ. vi. sinatque solem suum exoriri super malos ac bonos, pluuia super iustos & iniustos, Matthæi. v. ac uocet ad se cunctos, dicens, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego uos refocillabo. Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. At illi nobis obijcient acerrimas ueteris Testamenti uindictas, quibus Dominus populum fame, gladio, & mortalitate puniuit. Quæ tamen allegoria sunt perpetui cruciatus illis, qui Verbo de supernis incarnato, reluctari prætedunt. Ad nos autē qui credimus Christo, licet peccatores simus, nequaquam pertingit hæc umbra: cum pro lege gratiam acceperimus, Christusque non propter iustos, sed peccatores, e caelo descenderit, ut eos Patri reconciliaret. Neque existimandum, quin sectæ inter se digladiantes, obstinatos nisi quos habeant, a Christo nos separent: cum utraque, & Papistica, & Lutherana, ut uernaculis uerbis utamur, finaliter in Christum tendat, uerum quidem unā magis altera necesse est aberrare: quod nemini certius quam ipsi Deo diiudicandum, qui, Ieremia prophetante, & testis, & iudex esse perhibet. Concludimus igitur cum Galeno lib. prædi

Lucas.

Matthæus.

Ieremias.

Galenus.

etom̄ pri. Hippo. cōmento. vii. Deū gloriosum nunq̄
affligere morbis, uerū quidem, ut idem auctor lib. de
liquidis motibus, nobis omni tempore præsentem, ut
diuinus etiam canit uates Pontanus, cum inquit.

Quid uexare Deos frustra iuuat? ordine certo
Fert natura uices, labuntur & ordine certo
Sydera, tam uarios rerum parientia casus.
Illa suos peragunt cursus, seruantq̄ tenorem
Sorte datum, parent illis clementa, fidemq̄
Imperiū mutare timent: sic omnis ab alto
Natura est, sequitur leges quas scripserit æther.
Ipse Deus læto spectat mortalia uultu.

Pontanus.

¶ Cur pestis illa citius cognita interimat, & cur bu-
bones siue apostemata non exoriantur in ea.

C A P.
III.

Rarus, inconsuetusq̄ huius morbi euētus effi-
cit, ut uarij uaria de ipso sentiāt, longe q̄ aliter
q̄ nos interpretent, & licet auctoritatibus ra-
tiōibusq̄ satis probauerimus, pauci tamē Pestilentia
esse credent: necessum igitur, si fidem consequi uolu-
mus, ut oēs quæ de eo uoluūtur cōmentationes persol-
uamus. Primū quidem, curnam in. xxiiij. horis, aut
citius interimat, quod tamen cognita, atq̄ sæpius uisa
Pestis non soleat: Paucis respondebimus: id ex corru-
pti aëris substantia crassa, siue spissa prouenire: quæ re-
tenta circa cor a naturali calore, neq̄ resolui, neq̄ etiā
expelli potest, sed sua grossicie meatus obstruēdo, sta-
tim extinguit atq̄ suffocat uitales spūs cordis. Et hæc
est sententia Ioannis Eschnidis anglici in sua summa, Eschnid.

distinctione, viij. cap. i. quã ex Galeno de differentijs
 Galenus. feb. ij. ca. v. decerpfit. Quod tamẽ Galenus clarius ex-
 plicat lib. iij. de crisi cap. ix. cum inquit. Gens plurima
 subito morit sine crisi, id est, perfecta, in primis morbi
 inuasionibus, cum apostema magnũ in mẽbro nobili
 persistit, aut in corpore materia crassa, quæ subito ad
 interiora corporis fundit, meatusq; opilat. Cur autẽ
 bubones & apostemata nõ appareant sub alis, alijsq;
 membris, quemadmodũ in exteris solet fieri Pestilen-
 Galenus. tijs, Galenus soluit. ij. de differentijs feb. cap. xi. ubi di-
 cit, expulsoꝝ uirtutem, ob humorũ crassitudinem,
 ac uiarum angustia imbecillem reddi, nihilq; posse ef-
 fluere: nisi quod in subtilem uaporem, hoc est, Sudo-
 rem, uersum est: quẽ & in hoc morbo maxime uide-
 mus exuberare: unde etiã Anglicus Sudor nomẽ sibi
 uendicauit. Cur uero pueros, senesq; raro, aut nunq;
 coerceat is morbus, facile soluendũ erit. Puerorũ hu-
 miditas assiduæ augmentationi est accõmodata: po-
 Cõciliator. ros etiam habent raros, a matricis calido, ut Concilia-
 tor ifert differẽtia. xxvij. cũ subtilitate cutis susceptos:
 per quos maior fit euẽtatio, atq; putridi aeris per os at-
 tracti expulsio: calor quoq; eorũ suauior, miusq; igne-
 us, q̃ adolescentũ, iuuenũ, & consistentiũ. Senes aut, cum ad siccitatẽ sint procliuẽs, cauosq; ac latos habeãt
 poros, per quos, Galeno proximo allegato loco testã-
 te, frequẽs euaporatio fit, haud facile putredini locum
 admittũt. Sunt præterea adhuc multa, quæ nobis obij-
 ci possent, uidelicet, Cur uno die plus altero grassetur

is morbus? cur paucis item diebus in uno loco se de-
 tineat? Quæ cum responſu facilia ſint, breuitatis cauſa
 pertranſeamus. Cæterum ut Zoylorū aculeos auer-
 tamus, qui aut liuore, aut inſcitia narrationes noſtras
 refutabūt, dicturi, hoc morbi genus nunquā a nobis an-
 tea uiſum, perperamquē auctōrū ſententias in uſum no-
 ſtrum retorſiſſe. Quorum uirus, ut caſſetur, nolumus
 quemquē latere, id malum etiam a nobis antea uiſum.
 Cum em̄ ego Friſius apud inuictiſs. Heluetios in Fri-
 burgo, anno poſt ſeſquimilleſimum. xix. medicum a-
 gerem, oriri cœpit hominum mortalitas, quosdam fe-
 bre ab extra leni cum frigore, capitis grauedine, ſopo-
 re ineuitabili, Sudore totum corpus penetrante, arri-
 piens, nullo apoſtemate, aut tumore ab extra perce-
 pto, in uiginti quatuor horis interfecit: & qui euafe-
 re, aperta dehinc peſte, quæ paucos poſt dies ſubſe-
 cuta, interempti ſunt. Sin uero & nobis nunquam
 uiſa fuiſſet, medici non eſſemus appellitandi, ut Ga- Galenus.
 lenus ſexto terapentices capite primo, ſi de non tra-
 ctatis tractare, atque rationabiliter ope-
 rari neſciremus.

¶ Quibus corpora ab hac labe

cuſtodienda. C A P. IIII.

Cum nil ad hominū ſanitatē proſit, proluxa de
 morbis atque eorum cauſis edere cōmentaria,
 neque uerba, ſed remedia curent, ut Celfus inquit, con-
 ueniēs duximus, breuibus adnotare quibus pernicio-
 ſa lues arceri poſſit atque depelli, Primum ne ſana corri-

- Aristoteles. ripiat corpora, cum sanítatis conseruatio, Aristot. de regmine Principum docente, inter medicinæ partes
- Marsilius. potístitima sit, diligētiacq; nostra, ut Marsilius Ficinus de longa uita, longam etiam uitam præstet, si quæ & obsunt et profunt sana mente auscultamus. Ideoque
- Galenus Galenus. ij. de tuenda sanitate, dixit. Qui liber est a necessitatibus, potest custodiri sanus, ut nō ægrotet, & senescat opportune. Quæ igitur obseruāda, paucis enumerabimus. Primū quidem Rasi ad Alman-
- Rasis. forem. iij. assentientes, qui fugam tutissimum reme-
- Fuga dium narrat: cum multa in pestilenti loco offendere possint, non solum aeris corruptio, ac frequens hominum conuersatio, uerum quidem ardua imaginatio, ex tristibus funerum obiectis concepta. Quam tam illa uim habeat in transmutatione naturalis temperaturæ, & quales habeat producere effectus, tam bonos q̄ malos, his constat qui Proclum, Piccatrix-
- Proclus. Piccatrix Marcus da mascenus. cem, Marcum damascenum, aliosq; in naturali magia peritos perlegerunt. Quare consultissimum uide tur, q̄ hī quos nulla manendi caussa detinet, ab infecto loco, ad salubrem se conferant. At quia fugiendi facultas non omnibus conceditur, alia ratione corpora communire oportebit, ne exitiali putredini obnoxia maneant: cum secundū Galenū primo de dif-
- Galenus. fe. febrium cap. iij. caussę nō agāt nisi in patiente disposito. Quæ autem corpora magis disposita, paulo antea refert, cum inquit. Calida & humida corpora facile putrescunt. Quapropter subsequenter de cor-

poribus a pestilenti furore præferuãdis, breuibus totius negocij energiam nobis exponit, cum iubet statim ab initio corpora humida exiccare, sicca conseruare: quæ uero excrementis redundant, expurgare: quæ autem absoluenda, sequenti sermone docebimus.

P **¶** De Aëris salubritate. C A P. IIII.

P A V L O antea putrentem aërem, huius morbi causam intimauimus: qui cum a nullo uitari possit, eo quod elementum est nostrorum corporum atque spirituum, ut Auicenna secunda fen, primi, con Auicenna.gruum uidetur, ut eius rationem primum explicemus. Qui igitur locifero hoc tempore tuta habitacula sequi non potest, is præcipue caueat, ne in crasso, aut nubiloso aëre uersetur: domum taliter aptet, quod nusquam meridiano atque occiduo recipiat uentos. Habitaculum a terra sit eleuatum, non depressum, non paludinosum, nec prope stagna aquarum, aut male olentes officinas, procul a cœmiterijs ubi mortuorum cadauera sunt sepulta. Ventis pateat, a septentrione & oriente spirantibus: sit & montium & pratorum amœnitate circumfulsum. Posteaquam maxime curandum, ut habitationis aura omni tempore sit pura, odoremque redoleat delicatissimum: quod commode fit, si solares radij nonnunquam habitaculum perlustrent. Ceteris uero temporibus, ignis accensus de lignis aridis, non eo anno quo pestis irruit secatis, auram corrigit, atque mundificat. Præsertim de Iunipero, Pino, Quercu, Lauro, Sauino, Rore marino, atque Vitium farmetis.

Consimiliter & redolentia pigmenta carbonibus in-
 ſcienda sunt, Styrax calamita, Laudanum, Gallia a-
 lipta, Gariophili, Thus, et alia id genus. Quorum vi-
 ces suppleant eandem, quas uulgo Vſiletas nuncupa-
 mus. Irroranda quoque habitatio aqua rosacea, & fo-
 lijs herbarum fragrantium sternenda, Maiorana, Men-
 ta, Roremarino, Basilicone, Melissa, & similib. Quae
 admodum Galenus in libello de commoditate Tyri-
 acae ad caesarem, Hippocratem narrat fecisse, cum in-
 quit. Laudo mirabilissimum Hippocratem: quoniam
 pestilentiam illam quae de Boemia ad Ellines perue-
 nit, non aliter curauit, quam aërem alterans. iusserat enim
 propter ciuitatem totam accendi ignem, non tamen sim-
 plicem, sed ferta, flores, ac pigmenta superfundere, ut
 purissimum inspiraret aërem, ad liberationem eorum
 permutatum. Sunt praeterea lapilli quidam, quos an-
 tiqui tradunt, sua uirtute auram castigare, omnemque
 putridum uaporem excludere. Quales sunt Saphy-
 rus, Hyacinthus, Smaraldus, Prassius, Sardonix, &
 Corallus: quibus tamen fidere non suademus, cum non eam
 quam olim teneant uirtutem.

Galenus

N De uictus ratione. CAP. V.
 Nunc de uictus ratione disputabimus, quae
 rapaci illo tempore accuratius obseranda est.
 Consistit autem omnis dieta, ut Galenus inquit apho-
 p. i. commento. xix. in tribus, qualitate, quantitate, et
 quando: hoc est, quid sit comedendum, quantum,
 & quo tempore. Proinde primum quanto succincti

Galenus.

us fieri potest, alimentorū qualitates percurremus. Generaliter omnia cibaria siccitati attineant, coctū facilia sint, bonumque succum generent, sint anno salubri collecta, quem nulla pestis defcedauit. Non decreueramus, sermonem de illis intantum protelare, cum plures ante nos, ætate etiam nostra, Pestilentiaē regimen satis docte præscripserint, *Marsilius* Marsilius. *Ficinus*, *Ioannes Vuidman*, *Heinricus Stromerus*, Vuidman. Stromerus & multi alij: at ne monstrosū, mancumque partum ederemus, singillatim omnia repetenda censuimus, exordiēdo a pane principalissimo hominis cibo. Sit ille de frumento bono, non nimis ueteri, Panis. siue uermibus exeso, neq; eo anno quo pestis exorta, abmessō: sit albus, non tamen omnino a furfure spoliatus: sit salitus, bene fermentatus, bonisq; lignis coctus: nō cū recēs clibanū exiit comedať, sed unius diei naturalis habeat ætatē. *Azymus panis deuīteť, q* uiscosum p̄bet nutrimentū, ut *Auerrois* dicit, Auerrois. *v. Col* liget. *Lagana* etiā et oīa placētarū obsonia uitāda sūt.

¶ De carnibus. C A P. VI.

EXpedito pane, de carnibus discremus, quæ ab animalibus libere in montana pascua nutritis, eligantur. Vitentur quæ in stabulis ad faginandum detinentur, et quæ immunda atque coenosa appetunt loca. Adsciscantur bouinae carnes. ij. uel. iij. añorum, Veruecis mediocris, nō nīmiū obesi, neq; macilēti. Vitulinis, agninis, hēdinis carnibus uti non licebit, nisi assatē fuerint in ueru, acetocq; et aromatibus p̄fusa.

Auium syluestriū esus cōuenit, perdicū, fasianorū, orz-
 nicum, turdorū, merularum, alaudarū, et sturnorum.
 Gallinę quoq; iuuenes, & Capi esui cōueniūt, dū mo-
 do corrupto aēre uitiatī nō sint. Gallinis nāq; infestus
 est, quas plusq; semel ifestas uidimus peste. Anseres,
 aquaria uolatilia oīa, porcinae carnes oīno dimittant.
 Ex syluestri aut uenatura, approbamus ceruū iuuenē,
 capreolū, leporem iuuenē & annuū. Cæterorū usum
 dissuademus. Domesticarū tamē bestiarū carnes, una
 cum Hali abbate, theoricæ dist. reg. lib. v. cap. xxi. syl-
 uestribus præferimus. Omniū animalīū exta inutilia
 pronunciamus. Salitā carnem, iuniperino ligno parū
 fumigatā, non interdiciamus, si ea quæ Auicēna. ij. ca.
 cap. cvi. apte intentioni nostræ applicamus: frequentē
 tñ aut assiduū usum nō consulimus, propter alia incō-
 ueniētia, q̄ Galenus. iij. de affectis locis ca. viij. enūerat.

Auicenna.

¶ De sumptis ab animalibus. CAP. VII.
OVa a gallinis ī sano loco nutritis, recēs edita,
 optimū edulium præstant, si dura, aut butyro,
 uel oleo frixa non sint. Lac, Caseus, & oīa ex lacte con-
 fecta inimica sunt: cū putredini facile pareant, citoq;
 ī uentre corrūpantur. Caprino tamē, aut acetoso libe-
 rius utendū lactiphagis, qui sine lacte uiuere non pos-
 sunt. Butyrū pro pulmētariorū condimēto non repro-
 bamus: nec tñ eo crudo uescendū est, ut Rasis ad Al-

Rasis.

C A P.

V III.

Isaac.

¶ De Piscibus. (mansorē. iij. habet.)
Plsciū natura cū frigida atq; humida sit, ut Isaac
 in particularibus dietis testatur, facile contuen-

dum, eorū nutrimentū, hoc tēpore parū cōpetere. Of-
fendunt tñ minus squamosi, saxatiles, in fluētib. aquis
prensi, ubi bonis condiunt̃ aromatib. Marinos aut̃ pi-
sces, ex occidētali oceano in Germaniā aduectos, solis
allecibus dēptis, oīno refutamus: cū nil nisi putorē ge-
nerēt, tantū quidē, ut nundinas, siue emporia nōnun-
q̃ suo squalore inficiant, ubi cumulis repositi iacent.
Stulta autē superior Germania, pro uino fragrantissi-
mo, sordidissimos a Brabantinis strumulos capit.

¶ De Fructibus. C A P. IX.

Fructus oēs, inquit Isaac in uniuersalib. dietis, Isaac.
prauī nutrimenti sunt, subitoq̃ in corruptionē
putredinis uertunt̃: eos igitur hoc in periculo prorsus
damnamus. Minus tamen illos qui uentrem leniunt,
ut Galenus inquit de subtiliante dieta, cap. x. Hi autē
sunt, Mora, Pruna, Cerasa & Ficus. At q̃a appetitus
eisdem plurimum gaudet, nonnunq̃ concedimus u-
uas, poma redolentiā, & cerasa pontica, quæ tamen
prius solis radijs perlustrata sint, aut prope focū ignis
paululum antequam comedantur, astiterint.

¶ De Leguminibus. C A P. X.

Legumina medullæ inutiles, brodia tamen bo-
na. Ficinus brodium lentis extollit, cui & nos
condescendimus, cum mirū inmodum putidos a san-
guine pellat uapores. Auenatum admittendum est.
Rapas, napos, pastinacas et fungos interdiciamus: con-
cedimus autem boraginem, buglosam, betam, spina-
chiam, intibum & petroselinum; neq̃ Allij, ac Ra-

phani usum, in hac peste uituperamus.

¶ De Condimentis ciborum. C A P. XI.

Quibus obsonia condienda enarrabimus. Omnia acetosa conueniunt, punica mala, arantia, limones, citri, acetum rosaceum, succus uuae non maturae Berberorum, acetosa. Haec omnia proderunt temperando calidorum cibarium acuitatem, ubi aestiuo tempore procax irruerit Pestilitas. Frigida autem, atque nimis humida fercula temperentur Ginzgibere, Galanga, Cinamomum. Nuce muscata, Cardamomum, maiori, Chariophilis, Mace, & Croco. Salvia item, Menta, Serpillo, Roremarino, & Maiorana. Commendamus piperis aliquot grana integra, iuribus, aut alijs esculentis adiecta. Hiberno tamen tempore horum usus frequentior sit quam aestate. Conferunt etiam cappares conditi, oliuae conditae, & alia id genus quae opipararis conuiujs solemus adiungere. Mellis autem, atque zuchari usus frequens non sit; neque cibaria pingua, aut unctuosa plurimum.

¶ De Potu. C A P. XII.

Quod uero ad Potum attinet rationem, concordant medicorum sententia, uino claro, albo, uel subrubeo, modicum potico utendum erit: quod dilutius bibant adulescentes, meratius uero qui in altiori aetate consistunt. Quod si ob regionis naturam, aut anni inopiam accersiri non potest, clara bibatur Ceruisia, qualis illa quam Embeceam uocant.

Quantū, & qñ comedendū. C A P. XIII.

Consummata mētionē de ciborū qualitate, quantitatē comedendi restat interpretari. Desit igit̃
 oīs nauseatiua satietas, uentrē grauās, cū, *Aui* *Auicenna.*
 cenna tertia primi, doc. ij. cap. vij. docēte, uehemēs repletio in qualibet dispositione sit pernecabilis, siue ex
 comestiōe, siue potu prouenerit. Obseruāda igit̃ men-
 sura cibi & potus: neq; obsoniorū multitudini p̃ una
 refectione indulgendū. cum apud medicos non solū,
 uerū etiā apud alios quosq; prudētes, accurata crapula
 uitio deē. Quod etiā sapiens indicat Solomon *Eccī.* *Solomon:*
 xxxvij. cū inquit, Noli esse auidus in oī epulatione, &
 non te effundas super oēm escā: in multis em̃ escis erit
 infirmitas, & propter crapulā multi periere. Acriorū
 bus autē uerbis Galenus in lib. de uenæ sectione, in *Galenus.*
 temperantiā, siue gulā increpat: ubi medicos adhortatur,
 ne gulosis manū imponāt: eo q̃ nullo prorsus sint
 medicandi remedio. Nolumus tamē nimia fame, siue
 siti, ut premaris, sed quantum natura expetit, omnia
 cum moderamine tentes. Sat quoq; erit, bina diei naturalis
 refectione. Nisi abunde calidum habueris stomachum.
 Prandium etiā cœna sit parcius.

De reliquis quæ ad sanitatis regimen
 requiruntur. C A P. XIII.

Sunt præterea alia quæ corporis sanitatē habent
 conseruare, si debito modo administrēt. Exer-
 citiū uidelicet, & quies, coitus, balneum, somnus & uigilia,
 repletio & inanitio, affectus itē animi: quæ cum

Motus
Exercitiū

a multis pertractata sint, compendiose percurremus. Vitetur motus laboriosus, anhelitum grauans, multamque inspirationem exostulans. Nec tamē ociose quis uiuat, sed ieiuno uētre, aluo prius purgata, corpus leni exercitio moueatur, aut spaciando, aut laborando, aut corpus calentibus panis perfricando. Sed recens cibo assumpto nulla corporis sit fatigatio, sed animus solatioſis confabulationibus, cantu, ludo, iucunda lectione, aut alia re oblectationem pariēte, exerceatur.

Coitus

Sub exercitiū aut limitibus Veneris comprehenditur ludus, quem omnes medici execrabile faciunt, detestantur, atque insidiosissimum prædicant hostem: qui tamen multis præsidium confert, cū humida corpora exiccet, unde putredini maximo obstaculo est. Huius argumenti scrupulum soluit Auicenna.

Auicenna.

lib. iij. fen. xx. cum post coitus quasdam adnotatas utilitates subiungit: ubi caliditas ē fortis, et spermatis excretio non debilitat, ex quo constat, concubitum noxium non esse illis, quibus abstinentia dura, & quorum corpora calida, multisque repleta humoribus.

Balnea

Adhuc balnea sub exercitiū dominio detinentur, quorum usus cum plerisque sit peculiaris, atque intantum domesticus, ut uicturos uix se credāt, nisi hypocaustis, aut staphis, in hebdomada ad minus semel corpora purāt. Is mos Germaniæ nostræ tantum inoleuit, ut nisi ita assueti prosequerent, grauissima inde pericula contraherent. Quapropter balneandi usus hisce lætalibus diebus prætereūsus nō

est, corpore tñ a fecibus purgato, et uentre uacuo, siue
 ieiuno existente: nec tñ balnei mora proluxa sit. De a-
 queis uero balneis nullum est quod, præter sulphureū
 conueniat, præsertim ubi corpora exuberanti pituita
 redundāt. Somni regula obseruet, ut nocturnus octo *Somnus.*
 horas nō excedat. Vigilia aut̄ diei inseruiat. Deinceps *Vigilia.*
 danda opera, ut excrementa oīa per nature uias exeāt,
 & quę in corpore retinenda retineantur. Quæ si natu-
 ra nequeat perficere, periti medici cōsilio impetrent.
 Ceterū contuēda corpora, ne perturbatiōes, tristitia, *Affectus a-*
 ira, metus & nimia sollicitudo animum anxient: non *nimi.*
 numerentur funera, nullaq; de morte fiat mentio, sed
 hilaritate, cantu, musicis instrumentis, iucundis fabu-
 lis, speciosis puellis, tamen honestis, et lectionibus gra-
 tis mens ipsa coerceatur.

N De medicinis ab illa peste conser-
 uantibus. C A P. XV.

Vnc medicinarū opē imploremus, ut pestife-
 rū malū tutius euitare possimus. Volēs igiṛ hāc labē ef-
 fugere, corpus primū humorib. plenū, aut uenę sectio-
 ne, aut cōgruētī pharmaco expurget: uenę qdē sectiōe
 ubi sanguis qualitate, quātitateue aberrarit: pharma-
 co aut̄, si biliosus, aut pituitosus supcreuerit humor. Id
 tñ ppter indiuiduorū inequalitatē, nostris lucubratio-
 nibus apte inserendū nō crit, medicorū aut̄ opa expetē-
 dum, mōstratis corporis cōpositiōe, excremētis, ætate
 atq; regimine. Nec tñ parabolanis fidendū empiricis.

Plinius. qui ut Plinius inq̄t. xxiiij. cap. i. uita cuiq̄ p̄mittit ues-
 nenalē: & xxix. cap. i. periculis nostris discunt, atq̄ p̄
 experimenta mortes agunt. Adhuc minus illis, etiam
 Vrinarij. si biretati & annulati sint, q̄ sola urina de hoīe iudicare
 præsumunt: cū nihil his diuinatoribus, unq̄ in mun-
 do pestilētius surrexerit, neq̄ ab orbe condito uisa fue-
 rit pestis, quę tot absorbuerit homīes, quot illi lotiarj
 medici suis diuinationibus: ut antiquorū dogmatibus
 clarissime probabimus, cum hasce nequitias in lucem
 uentilabimus. Deiecto itaq̄ sanguine, aut pharmacis
 sumptis, multa ab antiquis & modernis tradunt, quę
 morbi illius perniciē opprimūt. Plinius li. xxiiij. ca. i.
 uinū in pestilentia magnā uim habere narrat: & viij.
 dehinc capite, Lauri delphicę folia trita, olfactaq̄, pe-
 stilentię contagia prohibere. xxiiij. libro. xvi. capite.
 Dracunculum, id est, Iari radicem, & Pseudobunion
 salutare insinuat. xxvi. autem lib. cap. ix. exorcismo
 tradit olim pestem fascinatam, cum inquit. Negat A-
 pollo pestē posse crescere, quam nuda uirgo restin-
 guat. Sed hæc Plinianis simeis donamus, quę medi-
 cę artis uires, nusq̄ nisi in Plinio abditas, arbitran-
 tur: cum tamen nihil præter fabulas doceat aniles. Cæ-
 teri uero medici ratione magis præclari, multas & sim-
 plices, atque compositas tradiderunt medicinas. Sim-
 plices, lutum lemnium, lutum armenum, radices di-
 ptami, tormentillæ, sigilli Solomonis, morsus diabo-
 li, tunicis, gentianæ, pimpinellæ, arthanitæ, enulę
 campanæ. Herbas aut, scabiosam, acetosam, farfaram

maiores, rutam, multasque alias, quas recensere nimis
 prolixum esset. De compositis autem, Tyriacam medica-
 cinarum dominam: quae quantam aduersus hunc morbum
 uim habeat, Galenus noster in libello de Tyriaca ad Galenus.
 Caesarem, magna cum laude depromit. Rabi Moses par Moses.
 tacula. xxi. de Tyriaca, talia loquitur. Quidam medicus fa-
 piens mihi retulit, quod cum Antiochia terram Pestilen-
 tia corripuerit, omnes medicinae praeter Tyriacam debi-
 les inuentae sunt, quae sola a morbo captos liberauit, sa-
 nos custodiuit: qui uero eam spreuerit, obisse. Rufus
 Pillulas tradidit, quarum actio tantam a multis annis me-
 ruit laudem, ut uulgato nomine, ubique terrarum, Pestilen-
 tiales, nomen sortitae sint. Sed de his sat erit, nam in ni-
 mis longum excresceret sermo, si tam uaria huic exiguo
 ingereremus libello. At unum experientia edocti, de no-
 bis polliceri non erubescimus, unumquemque, Deo opt.
 maximoque fauente, a laetiferis minis posse tueri, qui no-
 stris utentur remedijs: quae tamen hac paginola propalare
 nolumus. cum haud mediocri uigilia, difficilibusque cu-
 ris, ea nacti simus: sed quae parata tenemus, perque lu-
 benter omnium postulantiu obsequia adibunt. cum Luc.
 xvi. uerus Imperator noster iubeat, proximum non mi-
 nus quam nosipsum diligere. His tamen qui nostra non possunt
 attingere remedia, aut quibus facultas non suppetit,
 ut illis potiantur, aliam uiam indicabimus, cuius tutami-
 ne haud parum gaudebunt. Tyriacam bonam comparat,
 non tamen eam quam circulatores in foro Alexandrinam pro-
 clamant, sed eam quae ab honestis uenditur pharmacopolis.

Huius tertia semper die, auelanæ quãtitas cū uino bo-
no, mane añ exitū a domo capiat, & absq̃ pastu sum-
ens per duas horas se detineat. Diebus aut̃ it̃ermedijs
electuario utendū, quod Liberans inscribit̃, mane qui-
dem eo, ut de Tyriaca instituimus eanone. Pillulæ it̃e
Rufi, siue Pestilentiales nōnunq̃ ante coenā transglu-
tiantur numero tres, uel quinq̃. Qui uero magis oble-
ctant̃, ut ea ex q̃bus medicamēta cōficiant̃, pernoscat̃,
his haud ignobile describemus remediū, quod & pau-
peribus atq̃ diuitib. leui precio impetrandū. Id a Plin-
io secūdo, lib. ij. ca. lv. in hunc inscribit̃ modū. Acci-
pe nuces siccas duas, ficus duas, Rutæ folia uiginti, Sa-
lis granū unum, oīa simul trita, mane ieiuno uentre co-
medant̃. Nolumus medicīar̃ cumulo stomachū tuū
obturbare, paucis tñ selectis, rogamus acquiescere uelis.

☉ Curationis modus, cum morbus iam
inuasit. C A P. XVI.

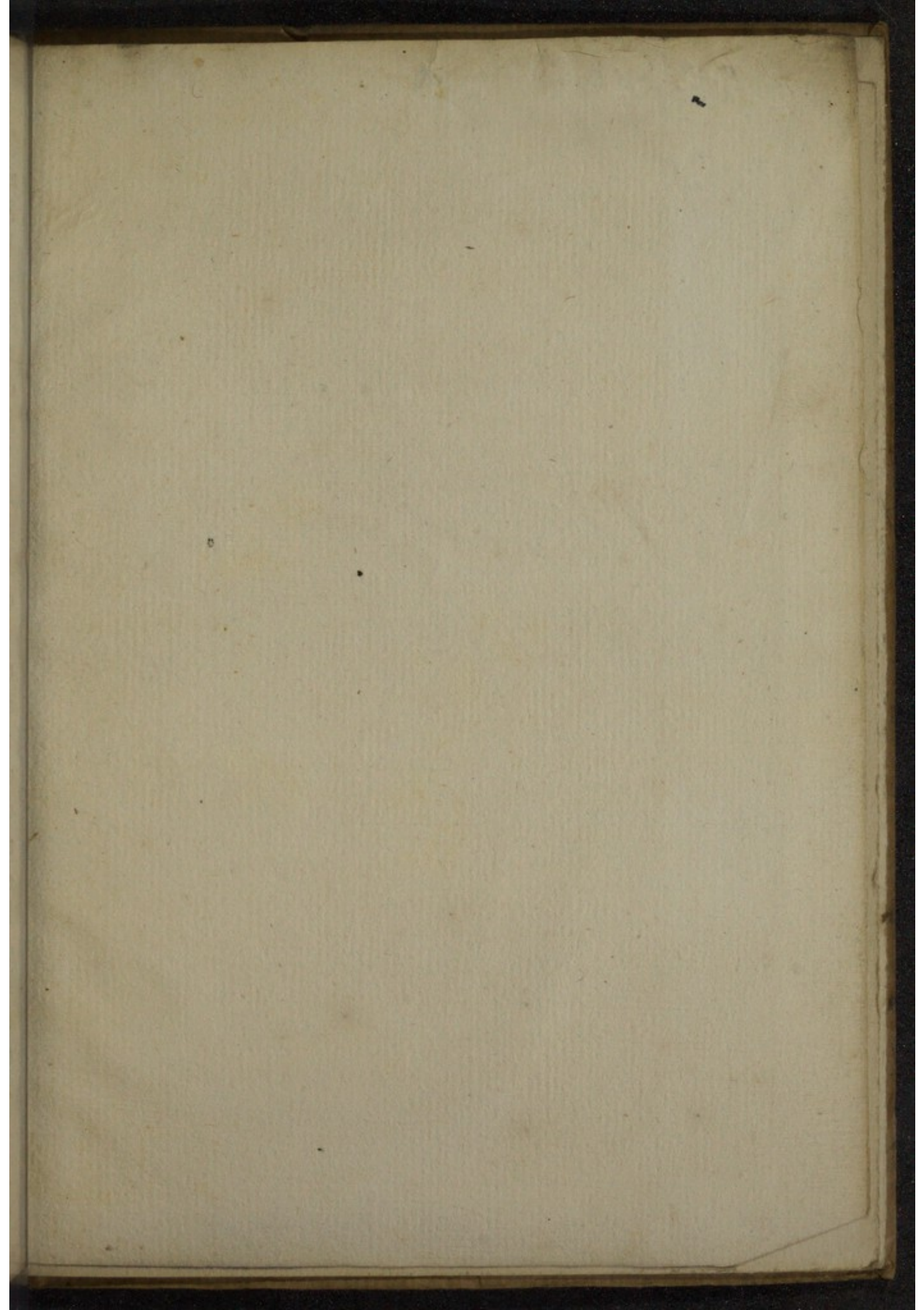
AT uero cum propter salutis incuriam, aut infe-
licem fortunæ euentū, qui rerum penuria pau-
peribus præseruationē abscindit, uix cōtingit omnes
hunc morbū posse effugere, necessum, ut & male ha-
bitis manū porrigamus, qua mortiferā hanc foueam
ualeant exilire. Vidimus inferioris Germaniæ curas
a medicis profecto perdocte præscriptas, arbitrio ta-
men nostro nimis arduas, tam strennuasq̃, ut q̃ plus-
res eisdem coniectemur expirasse, qui alias morbi ma-
leficio uitam mīme finiissent. Quod auctoꝝ sentētis
facile probabimus, si cui uideat̃ nos in alieno foro con-

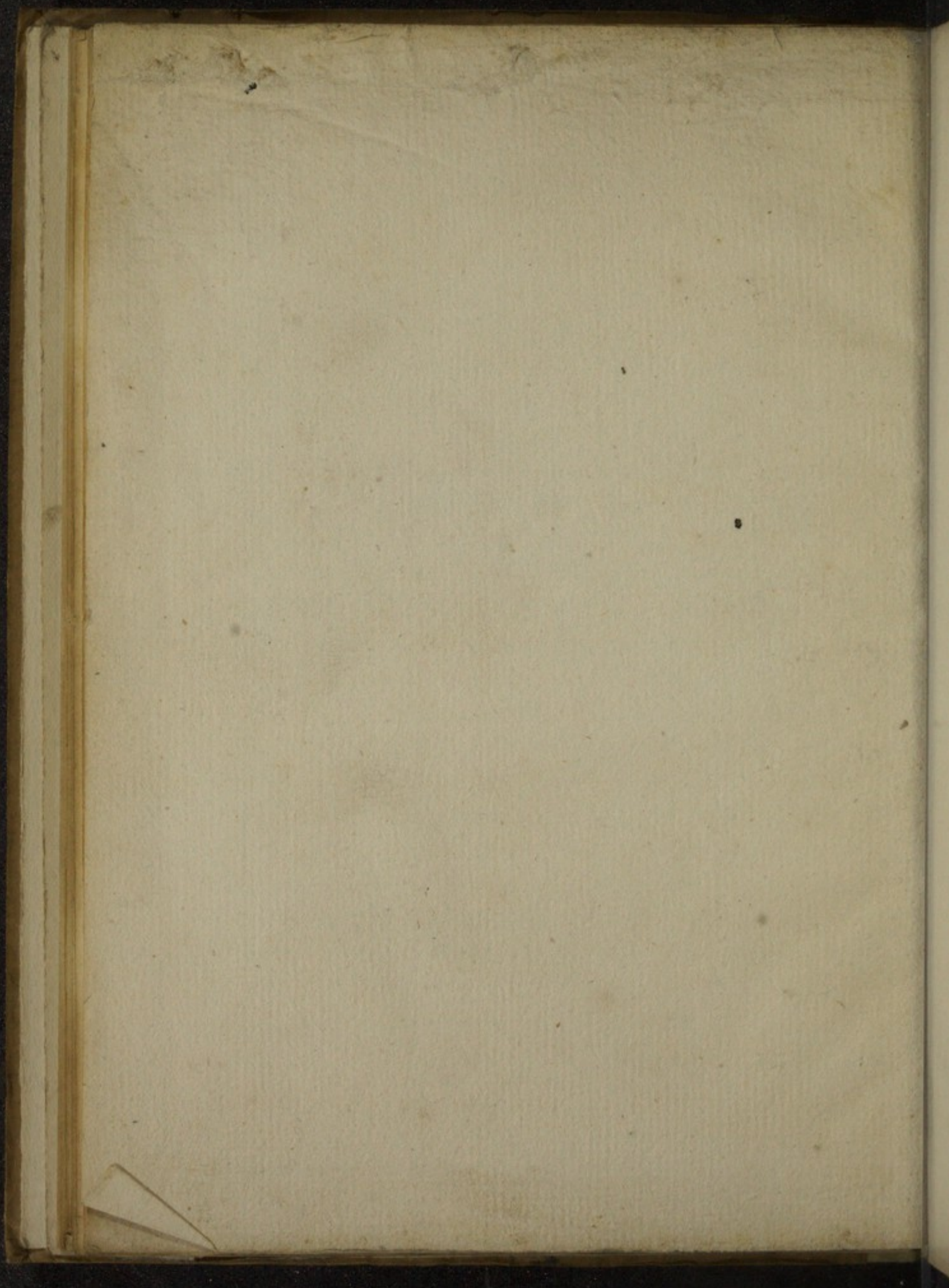
tendere. Sed hæc missa faciamus, rem quæ dilatione nõ
 eget, aggrediētes. Periculosa hæc tēpestas, cum q̄s gra
 uatū se senserit, anhelitusq̄ spissior solito factus, accen
 sa febre, uel æstu, uel frigore, cui penetrās adheferit su
 dor, mox hac labe se credat infectum. Cōfestim perin
 de sine mora lectū acceleret, nõ tñ de mollioribus plu
 mis cōsertū: qui duplis, aut triplis consternatur linthe
 aminibus: dehinc uestibus exutus, quod contra alios
 est, ad lectum se reponat, ac rursus pluribus linthea
 minibus obtegatur, ita q̄ præter caput nullum mem
 brū p̄mineat. His oibus lanæ adijciat stragula, aut ue
 stis, tot q̄t satis fuerit, pelliceis atq̄ plumaceis tegumen
 tis p̄cul remotis. Aegro in hūc modū locato, cubicu
 lo optime obstruso, ne aēr penetret, igne atq̄ suffiti
 bus incēsis, ut supra admonuimus, æger mox nostrū
 bibat pharmacū, q̄d ita ex pharmathea petēdū. Acci
 pe tyriacę andromaci drach. ʒ. radice cyclaminis scru
 pulū unū, aquę scabiosę unc. iij. sublimati uini unc. i.
 ʒ. redactis illis in potum eger bibat, et solerti amicorū
 uigilia, pane assato, aceto & similibus custodiatur, ne
 assumptū uomitu deijciat. Sin aut in rure correptus,
 sola Tyriaca, uinū & aqua simul mixtis potata suffici
 et. Quod licet binis sit fulcitū medicinę instrumentis,
 ratione, et experimēto, plures tñ aduersum nos insur
 gent medici, opus nostrum prorsus dilapidantes: pro
 pterea, q̄ natura cum morbo prælium inierit, a medi
 cis crīsim uocatum, qua pugnante nullum exhibendū
 sit remediū, Auicēna teste quarto cap. fen. ij. tracta. ij. Auicenna.

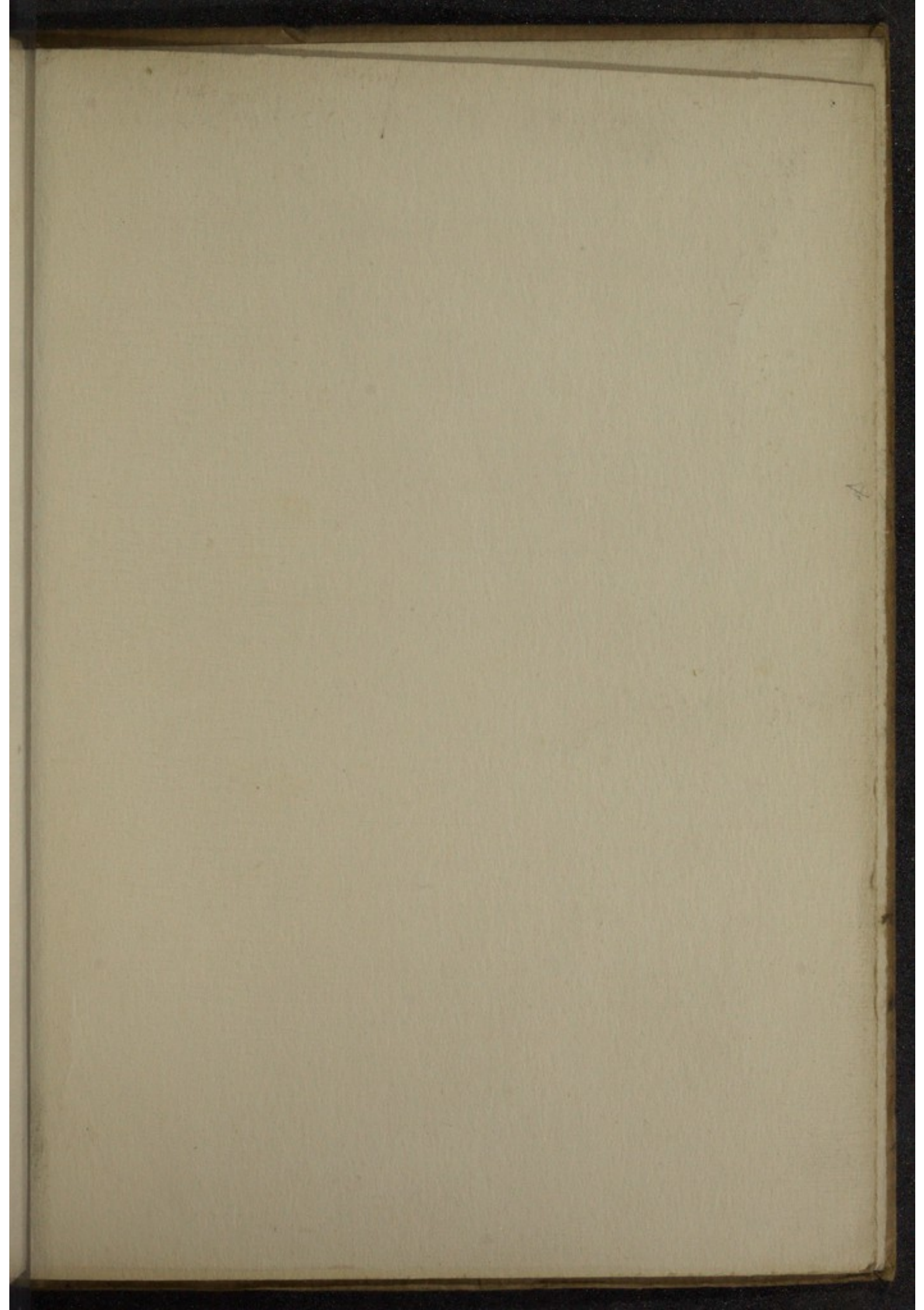
Rasis.
Auenzoar.

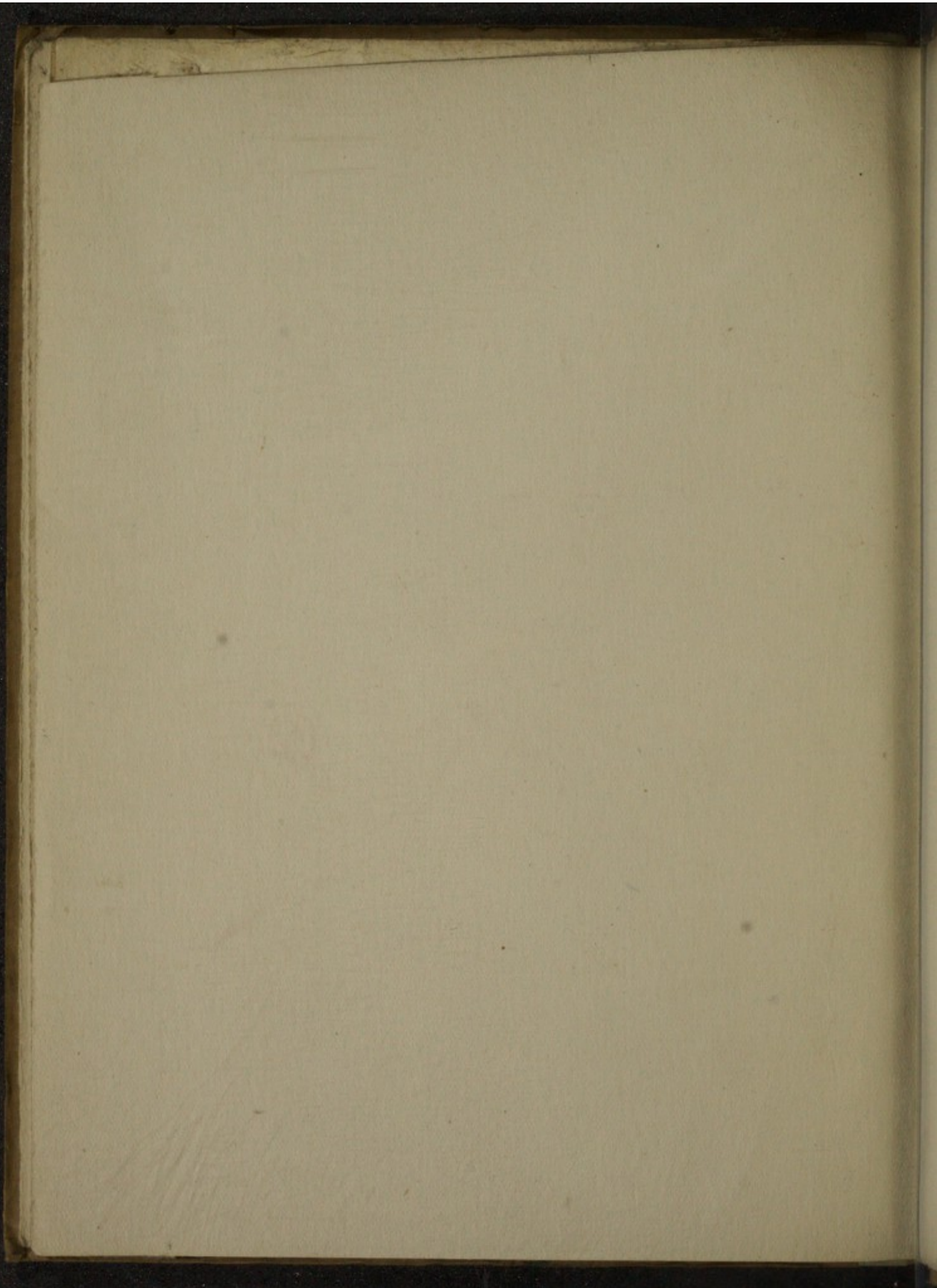
cap. x. Quibus autoris sententia respondemus, allega-
to loco, tract. i. cap. i. In principio morbi nunq̄ fit nisi
perniciosa crisis, cum morbus sit periculosus, atq̄ pes-
simus. Id etiā affirmant Rasis in continenti. ij. parte,
cap. xxxij. & senex noster Auenzoar, tract. iij. cap. i.
modo cum in periculosis morbis opus sit frangere le-
ges, neq̄ naturæ opatio expectanda, quā certū est uin-
ci, nisi medicinæ adminiculo subleuet̄. Et hæc est do-
ctrina Galeni apho. particula. i. cōment. xx. & .xxij.
cum inqt. Quasi natura imbecillius agat, id quod defi-
cit, oportet supplere, ut crīsim faciat perfectā cum utro-
q̄, id est, seipsa, atq̄ medicamine iuuāte. Nec tñ diuer-
si motus concitandi sunt. ut si natura ad exteriora uelit
materiam expellere, medicus econtra. Quod cū ita se
habeat, omnē iubemus impendere operam, ut ægro-
tans ad. vi. horarū spaciū, assidue sudet. Vtrisc̄ lateri-
bus suis et inguinibus uascula gnea strictis orificijs ap-
plicentur: in quibus herbæ uino fortissimo bullitæ ad-
huc feruidę collocentur: ægroto pañis obtuto, ne fer-
uore offendať. Herbę sint Pimpinella, Hypericō, Vi-
cetoxicum, & Valeriana. Custodes adhibeant̄ uigilā-
tissimi, nō tñ cucullati Fratres, siue peruerſi, q̄ omnē
spem, omne gaudiū, omnēq̄ questū in sepeliendis ho-
minibus collocarūt, sed simplicibus atq̄ pauperculis
fidendum, qui hoīm uita uberius q̄ morte, emolimē-
tū consequi sperant. Officiū custodū tale sit. Detineāt
lecti cooperimenta fortiter occlusa, ne aer ingredi pos-
sit: somnum ægroto non admittant, quo periculosius

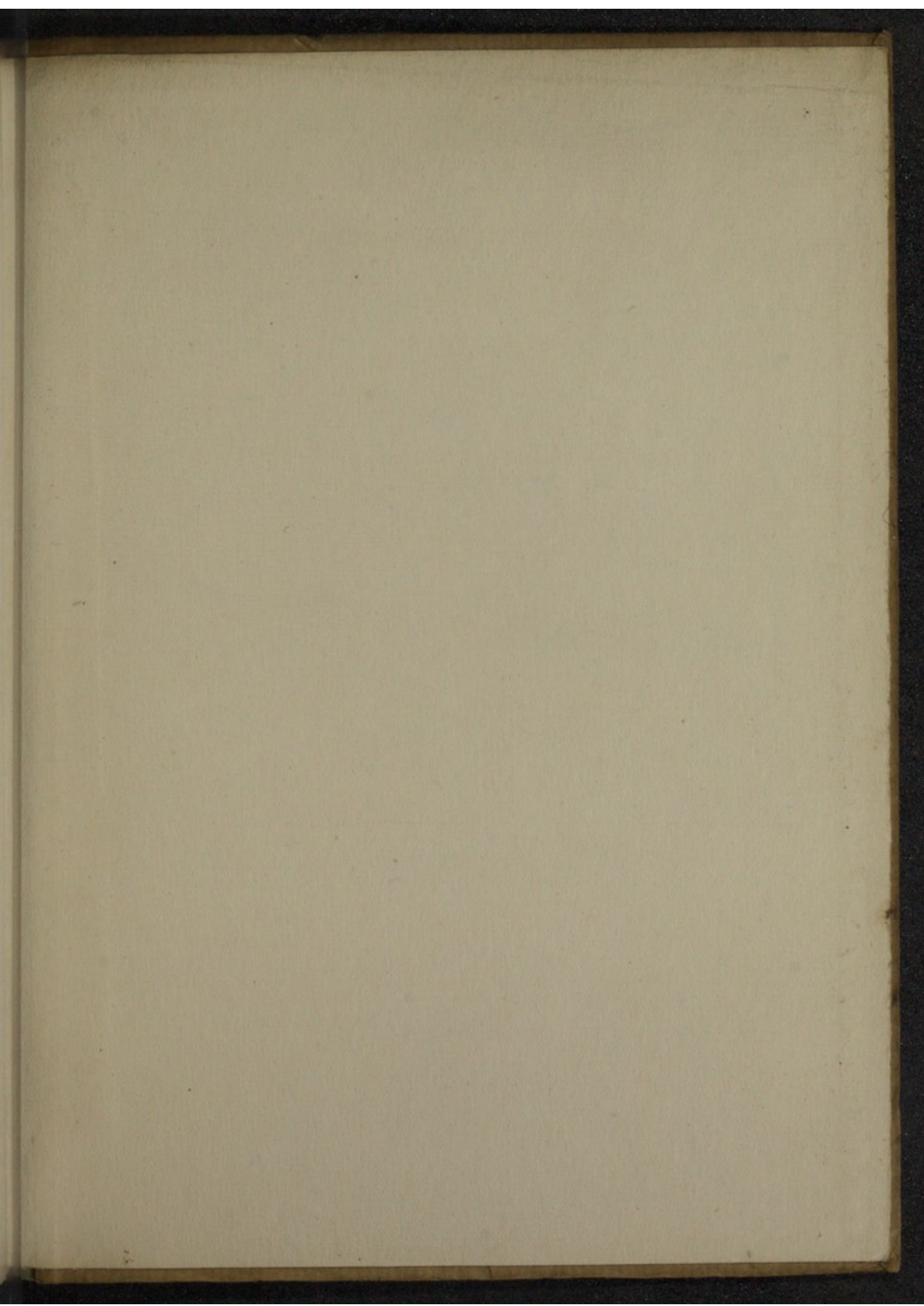
nihil est, excitent igitur eum cantu, clamore, locutiōe,
 & strepitu: quæ si nihil cōtulerint, barba, pilisq; tra-
 hant, cōmoueant, atq; inquietum reddant. Plurimū
 tamen proderit, sæpius tempora, naresq; aceto irro-
 rare, in quo modicum salis nitri fuerit dissolutum. Per-
 actis itaq; sex horis, æger a sudore pannis optime mū-
 dificetur, alijsq; calentibus lintheaminibus inuoluat,
 & ab aëre diligentissime custodiatur, neq; tamē ad su-
 dandum tam fortiter cōerceatur. Interea autem, ne de-
 ficiat æger, interdum bibendum illi tribuatur uinum
 subrubeum, aut album ponticum, aqua cocta dilutū:
 cui si saphyri lapidem imposueris, nobilem effectum
 consequeris. Nec tamē consulimus, ut cordiales ei me-
 dicinas adhibeas: cum uerendum, q̄ earum uirtute
 uenenositatem ad cordis capsulam ducant. Nihil co-
 medat æger anteq̄ duodecim horæ sint delapsæ. Per-
 triduum quoq; a carniū esu abstineat. Vescatur a-
 uenato pulmentario, aut amigdalino lacte, aut iusculo
 de albumine oui, cum modico aceti. Se quoq; ita con-
 tineat, quousq; pristinam recuperarit sanitatem. Ad-
 epta autem rursus sanitate, prudentis medici consilio,
 supfluos humores expurgat: ne charybdi liberatus in
 deteriores incidat scyllam, futuram paucis parciturā
 Pestilentiam, cuius Anglicus ille Sudor certus præ-
 cursor existit. Deus autē misericors, dignetur sua gra-
 tia, animarū pestem auertere, cui soli laus et gloria in
 æuum, A M E N.

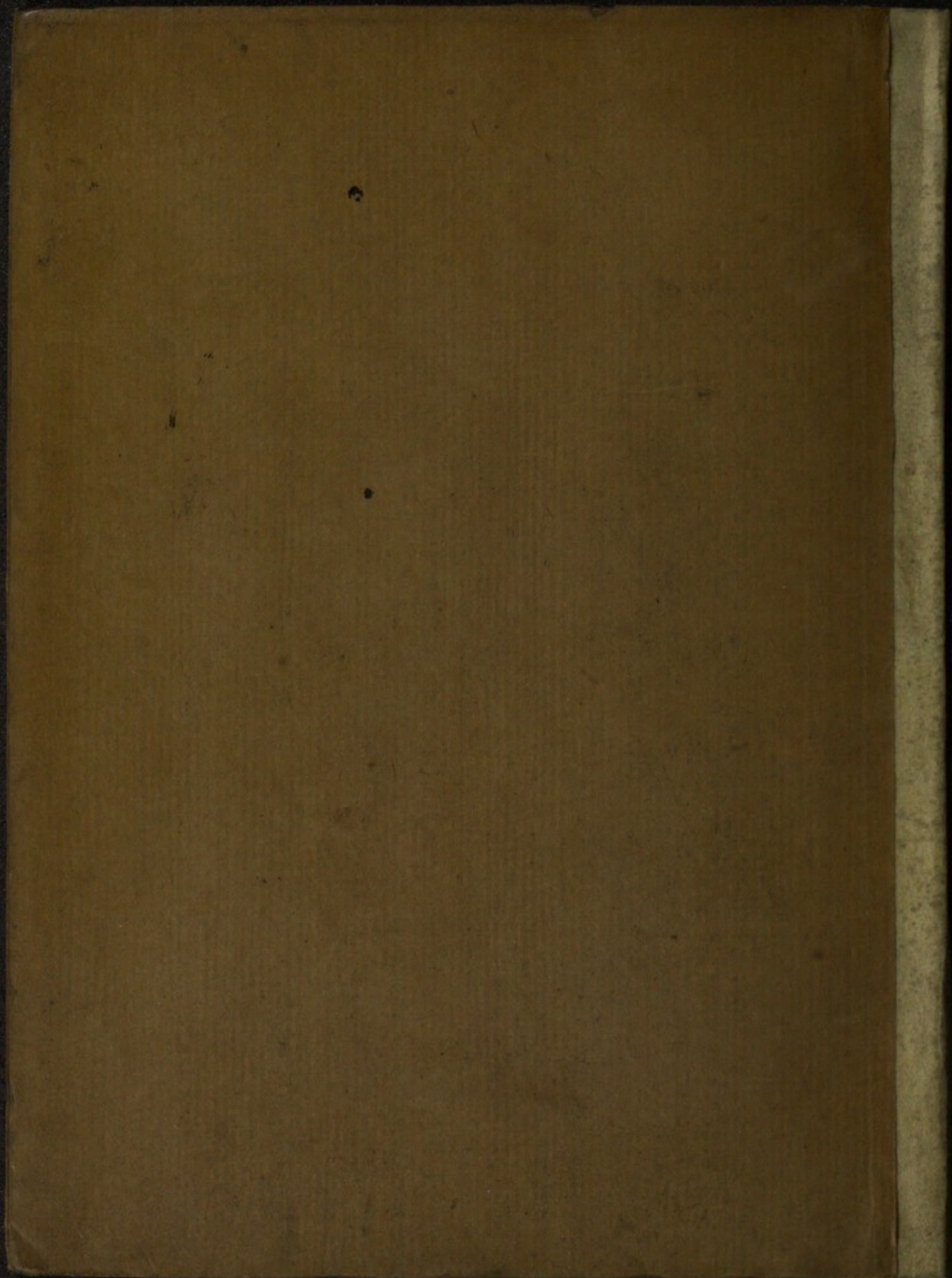

DE SUDORE ANGLICO. J. NIDEPONTANUS. 1529

